

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПАВЛЮК СВІТЛАНА ІВАНІВНА

УДК 332.334: 631.1: 364.48: 334.012.74

РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному аграрному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
Червен Іван Іванович,
Миколаївський національний аграрний університет,
завідувач кафедри управління виробництвом та
інноваційною діяльністю підприємств.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Єрмаков Олександр Юхимович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри економіки праці та соціального
розвитку;

доктор економічних наук, доцент,
Ажаман Ірина Анатоліївна,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
завідувач кафедри менеджменту та управління
проектами.

Захист відбудеться «27» червня 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, буд. 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенко, 73, навчальний корпус №1.

Автореферат розісланий «26» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення інтенсивного, комплексного та системного розвитку сільських територій, спрямованого на створення робочих місць, покращення інфраструктури та поліпшення умов життя населення є стратегічною метою децентралізації, за умови партнерства інтересів громади, бізнесу й органів місцевого самоврядування. Регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації здійснюється з метою переміщення фокусу аграрної політики держави з підтримки аграрного сектору економіки на підтримку розвитку сільських територій та створення підґрунтя для підвищення якості життєвого середовища сільського населення за рахунок розвитку громади. Децентралізація структурно перебудовує сільські території та змінює їх територіальний і адміністративний устрій, вимагає формування нових підходів щодо регулювання їх соціально-економічного розвитку.

Теоретико-методичні засади соціально-економічного розвитку сільських територій висвітлюються у роботах Ажаман І.А., Голікової Т.В., Єрмакова О.Ю., Залуцького І.Р., Ключник А.В., Ксьонжик І.В., Маліка М.Й., Мамонової В.В., Мельник С.І., Павлова О.І., Прокопи І.В., Пуліма В.А., Саблука П.Т., Червена І.І., Шобаніна В.С., Шевчук Л.Т., Шепотько Л.О., Юрчишина В.В., Яценка О.В. та інших науковців.

Регулюванню соціально-економічного розвитку сільських територій присвячені праці Бородіної О.М., Боронос В.Г., Гончаренко І.В., Губені Ю.Е., Кириленка І.Г., Комякова О.М., Кропивка М.Ф., Лупенка Ю.О., Мамонової В.В., Мацибори В.І., Рубан Н.І., Статівки А.М., Чуницької І.І., Чухно І.А., Шобаніної О.В., Шишкіної Н.А. та інших науковців.

Методичні підходи до оцінювання розвитку сільських територій та процесу регулювання представлено у роботах Балдинюк В.М., Белехової Г.В., Гоголь Т.В., Гринько О.В., Євсюкова Т.О., Калашникова К.Н., Ковальчук І.П., Комеліної О.В., Леонтьєва В.В., Поленкової М.В., Толокольникова А.Ю., Шарова В.В. та інших дослідників.

Проведена оцінка досліджень вказаних науковців свідчить, що ними ґрунтовно висвітлено теоретико-методологічну базу щодо розвитку сільських територій. Проте опрацювання механізму соціально-економічного регулювання та його впливу на розвиток сільських територій в умовах децентралізації наразі не є системним та не в повній мірі досліджено. Вищезазначене обумовлює актуальність теми, формулювання мети і завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Основні положення і рекомендації, які викладено у дисертаційній роботі є складовими науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за темами: «Організаційно-економічні засоби формування та розвитку потенціалу суб'єктів господарювання сільських територій України» (0113U002422) – автором розкрито теоретичні і методичні основи регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій, які

включають дослідження теоретичних основ поняття «розвиток сільських територій», конструювання системи регулювання розвитку сільських територій в умовах децентралізації, методичні підходи до оцінювання розвитку сільських територій та аналізу його регулювання; «Формування конкурентоспроможного і соціально-орієнтованого розвитку підприємницьких структур аграрного сектору економіки» (0116U004567) – автором досліджено роль підприємництва у місцевому розвитку сільських територій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні задачі:

- узагальнити категоріально-понятійний апарат розвитку сільських територій в умовах децентралізації;
- розвинути змістовне наповнення поняття «регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій»;
- узагальнити методичні підходи до оцінювання соціально-економічного розвитку сільських територій та аналізу його регулювання;
- проаналізувати процес реформи децентралізації і визначити її вплив на розвиток сільських територій;
- виявити тенденції та сучасні закономірності соціально-економічного розвитку сільських територій;
- здійснити комплексний аналіз інструментів регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації, включаючи особливості їх використання, переваги і недоліки;
- удосконалити систему регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій на інноваційних засадах;
- обґрунтувати процес розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій;
- запропонувати пріоритетні напрями забезпечення місцевого розвитку сільських територій.

Об'єктом дослідження є система регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано методи економічних досліджень, які сприяли досягненню найбільш повних та достовірних результатів: системний підхід та узагальнення (при дослідженні теоретичних засад щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації, понятійного апарату розвитку сільських територій, методичних підходів до оцінювання розвитку сільських територій та аналізу його регулювання); бібліографічний (вивчення і опрацювання наукових праць, присвячених соціально-економічному розвитку

сільських територій); абстрактно-логічний (дослідження генезису понять «сільська територія», «розвиток сільських територій», «місцевий розвиток», «регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій»); аналізу та синтезу (для аналізу розвитку децентралізації і визначення її впливу на розвиток сільських територій); економіко-статистичний (для виявлення тенденцій та сучасних закономірностей соціально-економічного розвитку сільських територій); монографічний (вивчення досвіду об'єднаних територіальних громад України); стратегічний аналіз (при визначенні впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на місцевий розвиток громади). Інформаційною базою дослідження слугували матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інформація Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної служби статистики України, Державного фонду регіонального розвитку, Головного управління статистики в Миколаївській області, науково-аналітичні матеріали й наукові розробки зарубіжних та вітчизняних вчених, матеріали наукових конференцій, стратегії та програми розвитку обласних, районних, сільських та селищних рад, об'єднаних територіальних громад, результати соціологічних опитувань, Internet-ресурси, особисті спостереження та дослідження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці теоретичних, методичних та практичних підходів щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Основними результатами дослідження, що характеризують наукову новизну, є:

вперше:

- обґрунтовано зміст дефініції «регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій» (як сукупність правових, адміністративних, фінансово-економічних, організаційних та соціальних інструментів, що реалізуються громадами, органами державного і недержавного регулювання, які спрямовані відповідно до поточних та стратегічних цілей на розвиток сільських територій) (С.7);

удосконалено:

- системний підхід оцінювання соціально-економічного розвитку сільських територій, який включає: комплексний аналіз (аналіз статистичних показників стану сільської території, що полягає у підготовці її профілю); соціологічний аналіз (аналіз функціонування сільської території, який ґрунтується на результатах опитування місцевого бізнесу та мешканців); стратегічний аналіз (передбачає використання SWOT, PESTLE та ABC-аналізу, які сприяють упорядкуванню висновків комплексного і соціологічного аналізу, а також інформації щодо сільської території, регіону) (С.8);

- класифікацію суб'єктів регулювання розвитку сільських територій за ознакою виконуваної ролі: державні органи (які згруповані у 4 групи за рівнем завдань, які вони вирішують) та недержавні (сприяючі організації: розвитку виробничо-економічних процесів, управлінню розвитком сільських територій, фінансово-бюджетною політикою, розробкою та реалізацією програм

соціально-економічного розвитку); донори; місцеві підприємці; громади (С.8);

- систему принципів регулювання розвитку сільських територій в умовах децентралізації, яка включає принципи стійкості, багатофункціональності, загальної участі, субсидіарності, стратегічного бачення (С.8);

- інструментарій регулювання розвитку сільських територій за відповідним його поділом на інструменти загального напрямку та за напрямками розвитку сільських територій (економічний, соціальний, екологічний) (С.8);

дістало подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат стосовно уточнення змісту дефініцій:

а) «сільські території» – це територіально-просторові системи, які виникли у процесі суспільного поділу праці, з урахуванням характерних особливостей сільського способу життя, місцевого розвитку, відтворення структури доходів та інституційного середовища (С.6);

б) «розвиток сільських територій» – це багатофункціональний розвиток, заснований на міжгалузевому підході з використанням економічних, соціальних, екологічних та комунікаційних чинників у сфері виробництва, послуг, стимулюючих розвиток людського потенціалу та рівень якості життя сільського населення (С.7);

- обґрунтування процесу планування місцевого розвитку сільських територій, який характеризується поєднанням різноманітних просторових, економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних та інших чинників (С.8);

- застосування інноваційного підходу регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації, який базується на відповідних принципах (економічний розвиток сільської території забезпечується бізнесом; органи місцевого самоврядування створюють сприятливі умови для розвитку підприємництва, нових робочих місць, розвинутої соціальної інфраструктури, рівня послуг, які надаються органами місцевого самоврядування населенню і суб'єктам господарювання; ефективно управління громадою забезпечується системним менеджментом, місцевими ресурсами, співпрацею та партнерством між зацікавленими сторонами) та передбачає розробку бренду сільської території для підвищення її інноваційно-інвестиційної привабливості (С.13);

- концептуальні підходи визначення основних напрямів місцевого розвитку сільських територій (розширення органічного землеробства, створення підприємств з переробки сільськогосподарської сировини і збуту готової продукції, обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, а також розвиток несільськогосподарських видів діяльності, зокрема зеленого (сільського) туризму) (С.17);

- визначення поняття місцевий розвиток, під яким, на відміну від існуючих, слід розуміти процес трансформації місцевої економіки та суспільства, орієнтований на подолання негативних явищ й проблем та спрямований на покращення умов життя місцевого населення шляхом дій, узгоджених між різними місцевими агентами (соціальними, громадськими,

приватними) до ефективного і стійкого використання існуючих ендегенних ресурсів (С.8).

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування при формуванні підходів до соціально-економічного регулювання розвитку сільських територій та визначення їх впливу на місцевий розвиток сільської місцевості, зокрема об'єднаних територіальних громад, а також у науково-дослідному і освітньому процесах. Пропозиції автора використані при розробці Стратегії розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки та Програми соціально-економічного розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади на 2017-2020 роки (довідка від 12.03.2018р.).

Теоретичні та методичні розробки дисертаційного дослідження використано у освітньому процесі Миколаївського національного аграрного університету, зокрема при викладанні дисциплін «Потенціал сільських територій», «Розвиток територіальних громад», «Інвестиційно-інноваційні процеси розвитку сільських територій», «Місьцеве самоврядування», «Територіальне управління та планування розвитку територій» (довідка №32-18/299/1 від 01.03.2018р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, висновки та рекомендації якого отримано особисто автором. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 18 наукових працях, з них: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 3 з яких включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 11 у матеріалах наукових конференцій; 1 препринт. Загальний обсяг робіт, опублікованих за темою дисертації, складає 6,49 друк. арк. Вони відображають зміст теоретичного, аналітичного та практичного дослідження, викладеного у роботі. З наукових праць, що опубліковано у співавторстві, використано лише ті положення, які є результатом власних досліджень.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові положення результатів дисертаційного дослідження було опубліковано в матеріалах: Причорноморської регіональної науково-практичної конференції викладацького складу «Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні» (м. Миколаїв, 26-28 квітня 2017 р.); Всеукраїнської інтернет-практичної конференції «Менеджмент організацій на інноваційній основі» (м. Миколаїв, 23 жовтня 2015 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформаційні та інноваційні процеси в аграрній сфері економіки України» (м. Миколаїв, 20-21 жовтня 2016 р.); Всеукраїнської інтернет-практичної конференції «Менеджмент організацій на інноваційній основі» (м. Миколаїв, 7-8 грудня 2017 р.); Науково-практичної конференції за міжнародною участю «Управління інноваційним розвитком території» (м. Дніпропетровськ, 30 жовтня - 30 листопада 2015 р.); Науково-практичної конференції за міжнародною участю «Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); Міжнародної конференції «Sustainability of rural areas in practice» (м. Нітра,

Словакія, 3-4 грудня 2015 р.); Міжнародної Інтернет-конференції «Соціально-економічний розвиток України в умовах співпраці з Європейським союзом» (м. Миколаїв, 14-15 квітня 2016 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Дорадництво – шляхи розвитку в університетах XXI століття» (м. Київ, 29-30 вересня 2016 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів» (м. Харків, 22 грудня 2016 р.); II Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів» (м. Харків, 25-26 жовтня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 177 найменувань та додатків. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінок друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 184 сторінках. У тексті дисертації розміщено 15 таблиць, 33 рисунки та 24 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача та апробацію матеріалів дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації»** розкрито сутність поняття «регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій», узагальнено категоріально-понятійний апарат розвитку сільських територій в умовах децентралізації і методичні підходи до оцінювання їх соціально-економічного розвитку та аналізу його регулювання.

Сучасні зміни в державному управлінні, що пов'язані з процесом децентралізації, при якій частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління, розширення прав низових органів управління, вимагають формування нових підходів щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій. Завданнями децентралізації є: створення комфортного та безпечного середовища для життя населення сільських територій, що може бути досягнуто шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (групада – район – область), передачею максимально можливої кількості повноважень на найближчий до громадянина рівень – громадам; створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних та доступних суспільних послуг громадянам.

У процесі дослідження узагальнено категоріально-понятійний апарат розвитку сільських територій в умовах децентралізації. При цьому сільські території розглядаються як територіально-просторові системи, які виникли у процесі суспільного поділу праці, з урахуванням характерних особливостей сільського способу життя, місцевого розвитку, відтворення структури доходів

та інституційного середовища.

Обґрунтовано, що розвиток сільських територій – це багатофункціональний розвиток, заснований на міжгалузевому підході з використанням економічних, соціальних, екологічних та комунікаційних чинників у сфері виробництва, послуг, стимулюючих розвиток людського потенціалу та рівень якості життя сільського населення.

Встановлено, що регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій являє собою певну систему відповідних правових, адміністративних, фінансово-економічних, організаційних та соціальних заходів, що реалізуються громадами, органами державного і недержавного регулювання, які спрямовані відповідно до поточних та стратегічних цілей на розвиток сільських територій (рис. 1). Використання тих чи інших важелів повинно здійснюватися диференційовано в залежності від соціально-економічного становища сільської території.

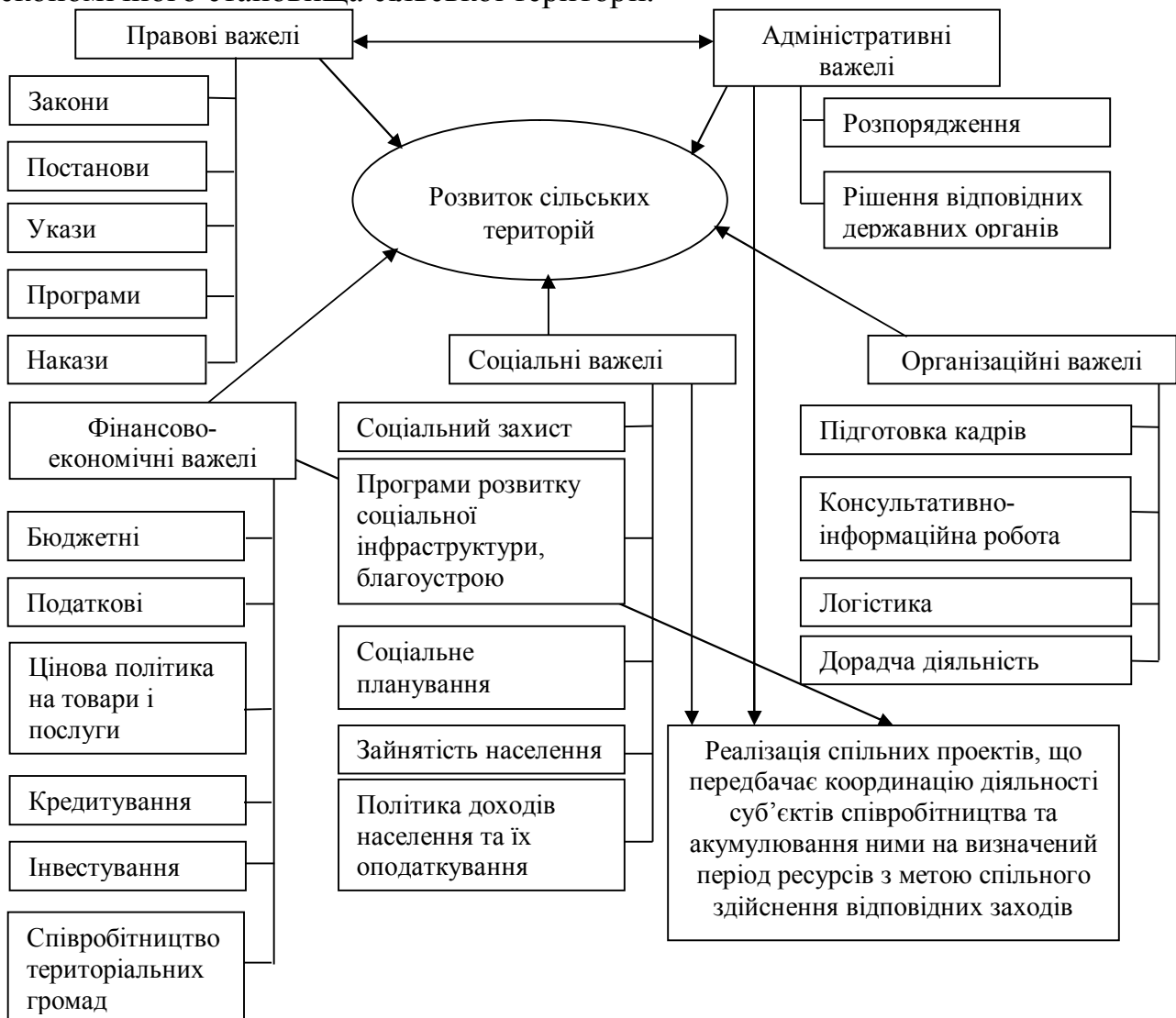

Рисунок 1 – Важелі регулювання розвитку сільських територій

Регулювання розвитку сільських територій в умовах децентралізації включає в себе глобальний, державний і локальний рівні, які відповідно базуються на участі міжнародних донорів, держави як системи більш високого

рівня та місцевого самоуправління сільських, селищних, міських рад, об'єднаних територіальних громад, господарюючих суб'єктів, громадськості, за умови узгодження інтересів між суб'єктами регулювання. Забезпечення функціонування та розвитку сільських територій, базується на принципах регулювання (стійкості, багатофункціональності, загальної участі, субсидіарності, стратегічного бачення) та використання інструментарію за відповідним його поділом на інструменти загального напрямку та за напрямками розвитку сільських територій (економічний, соціальний, екологічний).

Класифікацію суб'єктів регулювання розвитку сільських територій наведено за ознакою виконуваної ролі: державні органи (які згруповані у 4 групи за рівнем завдань, які вони вирішують) та недержавні (сприяючі організації: розвитку виробничо-економічних процесів, управлінню розвитком сільських територій, фінансово-бюджетною політикою, розробкою та реалізацію програм соціально-економічного розвитку); донори; місцеві підприємці; громади.

У процесі дослідження доведено, що функціонування сільських територій в умовах децентралізації тісно пов'язано з місцевим розвитком, який представлено як процес трансформації місцевої економіки та суспільства, орієнтований на подолання негативних явищ й проблем та спрямований на покращення умов життя місцевого населення шляхом дій, узгоджених між різними місцевими агентами (соціальними, громадськими, приватними) до ефективного і стійкого використання існуючих ендогенних ресурсів.

Дослідженнями обґрунтовано доцільність використання системного підходу щодо оцінювання соціально-економічного розвитку сільських територій, який включає: комплексний аналіз (аналіз статистичних показників стану сільської території, що полягає у підготовці її профілю); соціологічний аналіз (аналіз функціонування сільської території, який ґрунтується на результатах опитування місцевого бізнесу та мешканців); стратегічний аналіз (передбачає використання SWOT, PESTLE та ABC-аналізу, які сприяють упорядкуванню висновків комплексного і соціологічного аналізу, а також інформації щодо сільської території, регіону). Доведено, що в процесі планування місцевого розвитку необхідно враховувати поєднання різних економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних, просторових та інших факторів.

У другому розділі «**Аналіз регулювання розвитку сільських територій в умовах децентралізації**» проаналізовано особливості реформи децентралізації, визначено її вплив на розвиток сільських територій та здійснено комплексний аналіз інструментів регулювання їх соціально-економічного розвитку в умовах децентралізації, включаючи особливості їх використання, переваг і недоліків.

Станом на 01 січня 2018 р. в Україні діють 699 об'єднаних територіальних громад (табл.1). Нами визначено загальний рейтинг формування об'єднаних територіальних громад за такими показниками: кількість об'єднаних територіальних громад, їх площа, кількість територіальних громад, що

об'єдналися та кількість об'єднаних територіальних громад з чисельністю жителів менше 5 тис. осіб.

Таблиця 1 Основні показники формування об'єднаних територіальних громад в Україні за 2015-2017 рр.

Область	Кількість об'єднаних територіальних громад	Площа об'єднаних територіальних громад		Кількість територіальних громад		Кількість об'єднаних територіальних громад з чисельністю жителів менше 5 тис. осіб	Загальний рейтинг
		км ²	у% до загальної площі області	що об'єдналися	у% до загальної кількості громад		
Вінницька	34	3896	14,7	101	14,3	17	19
Волинська	40	9095	45,2	169	41,0	14	5
Дніпропетровська	57	15669	49,1	168	48,3	25	4
Донецька	14	5293	20,0	84	21,8	3	14
Житомирська	46	16811	56,4	348	55,2	16	1
Закарпатська	6	616	4,8	19	5,6	0	18
Запорізька	42	14922	54,9	149	49,8	21	6
Івано-Франківська	24	2342	16,8	108	20,9	3	13
Київська	12	2231	7,9	66	10,0	2	17
Кіровоградська	15	2542	10,3	45	10,8	7	20
Луганська	11	5331	20,0	61	18,4	22	15
Львівська	35	3467	15,9	137	19,3	11	14
Миколаївська	29	8917	36,3	105	33,5	12	8
Одеська	26	7378	22,2	110	22,4	5	10
Полтавська	43	7750	27,0	157	32,1	21	10
Рівненська	26	4777	23,8	95	26,0	9	11
Сумська	29	7990	33,5	135	32,2	11	9
Тернопільська	41	5422	39,2	242	39,3	19	7
Харківська	12	3676	11,7	57	14,2	0	16
Херсонська	27	7209	25,3	95	31,9	11	12
Хмельницька	40	11149	54,0	322	53,2	10	2
Черкаська	26	3730	17,8	97	17,4	13	19
Чернівецька	27	2656	32,8	97	35,8	6	7
Чернігівська	37	16396	51,5	297	52,2	14	3
Всього	699	169264	29,4	3264	29,1	252	

Джерело: побудовано за матеріалами [Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2018 року // Децентралізація: електрон. версія. URL: <http://decentralization.gov.ua/infographics/item/id/45>. (дата звернення: 17.01.2018)]

Новостворені об'єднані територіальні громади отримали розширені повноваження і додаткові ресурси, що дозволило їм самостійно реалізовувати проекти розвитку соціальної інфраструктури: ремонтувати і будувати школи, дитсадки, водогони, дороги, системи вуличного освітлення, закуповувати комунальну техніку, створювати комунальні підприємства, дбати про благоустрій території тощо.

Найбільшою є кількість створених об'єднаних територіальних громад у Дніпропетровській (57), Житомирській (46), Полтавській (43), Запорізькій (42) Тернопільській (41), Волинській та Хмельницькій (40) областях. Найменшою є активність у формуванні об'єднаних територіальних громад у Кіровоградській (15), Донецькій (14), Київській та Харківській (12), Луганській (11) й Закарпатській (6) областях.

Оцінка рівня податкових надходжень до місцевих бюджетів 366 об'єднаних територіальних громад (які мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом у 2017 р.) свідчить, що розмір останніх у 2017 р., проти 2016 р., зріс на 87,0% та склав 9,3 млрд.грн, а у розрахунку на одного мешканця громади зазначений показник в середньому склав 1,5 тис.гривень. Значну частину, а саме 56,2%, у структурі податкових надходжень до місцевих

бюджетів у 2017 р. займає податок на доходи фізичних осіб та 15,1% – єдиний податок і плата за землю, збільшення надходжень яких у 2017 р. проти 2016 р. склало 198,0% (3,5 млрд.грн), 34,6% (3,6 млрд.грн) та 20,0% (2,3 млрд.грн) відповідно.

Миколаївська область перебуває на восьмому місці загального рейтингу формування об'єднаних територіальних громад України, саме у 2017 р. регіон показав одну з найкращих динамік об'єднання процесу. Якщо в 2015 р. була створена одна – Куцурубська об'єднана територіальна громада, то в 2016 і 2017 роках додалося відповідно 18 та 9 об'єднаних територіальних громад.

У Миколаївській області станом на 01 січня 2018 р. утворено 29 об'єднаних територіальних громад.

Проведене дослідження фінансової спроможності 19 об'єднаних територіальних громад Миколаївської області, які мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом за 2017 рік (табл.2), дозволяє зробити висновок, що найбільша питома вага видатків на утримання службовців (без урахування субвенцій) припадає на бюджет Воскресенської громади – 25,2%, найменша (7,2%) – Галицинівської громади.

Таблиця 2 Показники складу та оцінка фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад Миколаївської області за 2017 р.

Назва об'єднаної територіальної громади	Площа об'єднаної територіальної громади, км ²	Чисельність населення громади, тис.осіб	Власні доходи у розрахунку на одного мешканця громади, грн	Рівень дотаційності бюджетів, %	Капітальні видатки у розрахунку на одного мешканця, грн	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (без трансфертів), %
Баштанська	773,9	22,7	3326,8	3,2	1086,2	15,8
Благодатненська	370,0	5,7	4678,4	-5,4	1095,4	10,0
Бузька	161,5	3,2	4766,7	3,2	989,3	15,3
Веселинівська	349,8	12,0	2771,7	6,7	711,6	19,4
Веснянська	48,0	3,4	4388,9	-3,6	925,7	14,1
Воскресенська	139,8	11,2	1247,7	29,2	337,1	25,2
Галицинівська	311,4	7,7	9722,3	-16,4	1687,6	7,2
Доманівська	225,0	8,3	2268,5	9,1	577,9	14,2
Кам'яномостівська	119,8	3,9	2033,4	13,9	764,1	23,4
Коблівська	264,4	6,5	6489,6	0,5	1394,4	18,6
Куцурубська	758,5	7,9	2540,0	4,9	1684,6	18,5
Михайлівська	447,6	2,9	5392,4	-4,4	1780,2	15,3
Мостівська	334,2	3,7	3800,2	1,8	1652,1	20,0
Нечаянська	203,8	3,6	3299,3	11,2	1114,3	22,7
Олександрівська	288,5	9,4	2086,6	17,2	574,0	18,5
Ольшанська	570,6	5,9	4463,9	-4,5	996,9	10,6
Прибужанівська	363,6	8,1	1977,0	12,1	1022,9	16,7
Чорноморська	175,9	3,6	2656,2	9,3	2422,8	13,3
Шевченківська	143,5	10,5	2614,6	8,9	676,5	11,8

Джерело: побудовано за матеріалами [Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за 2017 рік // Кабінет Міністрів України: електрон. версія. URL: <http://decentralization.gov.ua/pics/upload/126-d4337f74537ec0ecf8a900089fe7c305.pdf> (дата звернення: 21.02.2018.)]

Найвищий рівень дотаційності бюджету мають Воскресенська (29,2%),

Олександрівська (17,2%) та Кам'яномостівська (13,9%) громади, а найменший – Галицинівська (-16,4%), Благодатненська (-5,4%) та Ольшанська громади (-4,5 відсотків). Фактичні надходження власних доходів на 1 мешканця по об'єднаних територіальних громадах Миколаївської області у 2017 р., у порівнянні з 2016 р., зросли майже в 2,7 рази (з 1372 грн до 3712 гривень). Із загальної кількості об'єднаних територіальних громад в Україні (366) громади Миколаївської області, а саме Галицинівська, Михайлівська, Благодатненська, Коблівська, Ольшанська перебувають в ТОП-50 рейтингу фінансової спроможності та тільки Воскресенська – на 336 місці загального рейтингу.

Веселинівська об'єднана територіальна громада Миколаївської області з адміністративним центром в селищі Веселинове (створена в кінці 2016 р., об'єднує Веселинівську, Токарівську селищні та Зеленівську, Порічанську, Луб'янську сільські ради) знаходиться на 193 місці загального рейтингу фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України.

Веселинівська об'єднана територіальна громада – передова енергетично незалежна громада, має достатні природні ресурси та розвинену інфраструктуру для комфортного проживання її мешканців. Основні кількісні показники соціально-економічного розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади, згідно її паспорту, зосереджено на рисунку 2.

Рисунок 2 – Паспорт Веселинівської об'єднаної територіальної громади

Відповідно до Порядку та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад Веселинівська об'єднана територіальна громада у 2017 р. отримала 3958,35 тис.грн субвенції, за рахунок якої було придбано автогрейдер BGD-140, трактор Беларус-82.1, косарку для укосів каналів К-78М.

У серпні 2017 р. Веселинівською об'єднаною територіальною громадою за кошти місцевого бюджету (844,5 тис.грн), було придбано новий муніципальний автобус «Рута 22 Нова» для забезпечення перевезення населення. До нового навчального року було проведено капітальний ремонт та

модернізацію у Колосівській ЗОШ I-III ступенів. З метою покращення медичного обслуговування населення громади з січня 2018 р. розпочав свою роботу комунальний заклад «Центр первинної медико-санітарної допомоги», на проведення ремонтних робіт якого було виділено близько 1,0 млн.гривень. У 12 населених пунктах виконано масштабні роботи по вуличному освітленню (350 тис.грн), проведено поточний ремонт доріг (2426,0 тис.гривень). У листопаді 2017 р. в селі Нововоскресенка Лубянського старостинського округу після повної реконструкції відбулося відкриття дитячого садочку, який обладнано за усіма сучасними вимогами. Всього з бюджету Веселинівської об'єднаної територіальної громади на потреби закладів дошкільної освіти у 2017 р. витрачено 1174, 7 тис.гривень.

Крім того, Веселинівська об'єднана територіальна громада у 2017 р. потрапила до «Книги успіхів» (видається Асоціацією міст України) у номінацію розвитку житлово-комунального господарства з питання ремонту доріг. Так, громадою на практиці було широко застосовано передову та нову для України технологію «холодного асфальту», яка дозволяє проводити ямковий ремонт, незважаючи на температурні режими.

Про досягнення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації свідчать кращі практики об'єднаних територіальних громад, які за короткий період від початку прийняття рішення про об'єднання, зробили відчутний крок вперед на шляху кардинальних змін в розвитку інфраструктури території, підвищення добробуту людей, підтримки і розвитку малого та середнього бізнесу, створення робочих місць, надання адміністративних послуг.

У Білозерській об'єднаній територіальній громаді Черкаської області функціонує центр надання адміністративних послуг за європейським взірцем, що надає 48 видів послуг. Якушинецька об'єднана територіальна громада Вінницької області першою в Україні створила відділення муніципальної поліції. На території Бобринецької об'єднаної територіальної громади Кіровоградської області на площі 30 га будується сонячна електростанція, яка частково забезпечить власні потреби в електроенергії, при цьому буде створено 20 робочих місць для мешканців громади.

Дослідження показують, що незважаючи на позитивні моменти процесу децентралізації, новостворені об'єднані територіальні громади мають ряд невирішених питань, пов'язаних із: розробкою перспективних планів формування територій; стабільним забезпеченням державної підтримки; оптимальним розподілом повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади; розподілом функцій та повноважень між місцевими радами громад та районними адміністраціями й районними радами районів, на території яких створені громади.

Одним з інструментів політики місцевого розвитку є співробітництво територіальних громад. Оцінка кількості укладених угод про співробітництво між територіальними громадами за адміністративно-територіальними одиницями свідчить про їх низьку активність щодо укладання таких договорів.

Зокрема, лідерами є громади Полтавської (50), Івано-Франківської (10), Волинської (9), Харківської (9), Чернігівської (9) та Черкаської (6) областей. Проте в п'яти областях, у тому числі Миколаївській, не укладено жодного договору.

Оцінка стану та результативності впливу важелів на розвиток сільських територій свідчить, що найбільш важливим інструментом для місцевого розвитку є соціальна інфраструктура. Так, економічні та соціальні процеси, що відбувалися у Миколаївській області упродовж останніх років, призвели до поглиблення проблем та зменшення кількості об'єктів соціальної інфраструктури села. Зростання безробіття у сільській місцевості, також спричиняє негативні тенденції у використанні трудового потенціалу.

Регулювання розвитку сільських територій базується на використанні низки соціально-економічних важелів, суттєвий вплив спричиняють саме правові, фінансово-економічні та організаційні. Особливого значення нині набувають правові важелі, оскільки реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади потребує нового дієвого законодавства.

У третьому розділі **«Удосконалення регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації»** обґрунтовано систему регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій на інноваційних засадах, процес розроблення й реалізації стратегії соціально-економічного їх розвитку, а також визначено пріоритетні напрями забезпечення місцевого розвитку сільських територій.

Гармонійне поєднання кадрових ресурсів, достатнього фінансового забезпечення та розвинутої інфраструктури у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, освіти й культури, а також житлово-комунального господарства є метою функціонування спроможних об'єднаних територіальних громад, як невід'ємних одиниць нової системи адміністративно-територіального устрою країни.

Дослідження доводять, що ефективний соціально-економічний розвиток Веселинівської об'єднаної територіальної громади на інноваційній основі можливий лише з урахуванням її особливостей і на базі відповідних принципів: економічний розвиток громади забезпечується бізнесом, а органи місцевого самоврядування створюють сприятливі умови для його розвитку; наявність робочих місць сприяє зростанню доходів населення, і як наслідок – впливає на загальне підвищення добробуту жителів громади та зростання сукупного суспільного продукту в цілому; розвинута соціальна інфраструктура є головним критерієм конкурентоспроможності об'єднаної територіальної громади; послуги, які надаються органами місцевого самоврядування населенню і суб'єктам господарювання, є інструментом оцінки компетентності та доброзичливості влади; ефективне управління громадою забезпечується системним менеджментом, місцевими ресурсами, співпрацею та партнерством між зацікавленими сторонами.

Основними етапами розробки й запровадження концепції бренду громади є: діагностика ситуації; формування його цілей; формулювання сутності;

розробка стратегічного плану із просування; реалізація та оцінка ефективності сформованого бренду. Модель концепції бренду «Веселинівська об'єднана територіальна громада – доброзичлива громада» представлено на рисунку 3.

Рисунок 3 – Модель концепції бренду «Веселинівська об'єднана територіальна громада – доброзичлива громада»

Використання комунікаційних носіїв для ефективного позиціонування бренду громади є одним з перспективних напрямків інноваційного характеру розвитку спроможної громади (рис.4).

Важливим фактором для розвитку громади є, безперечно, фінансові ресурси, але як свідчить практика, для виконання певних програм, проектів чи заходів власних ресурсів громади не вистачає і тому виникає питання їх пошуку.

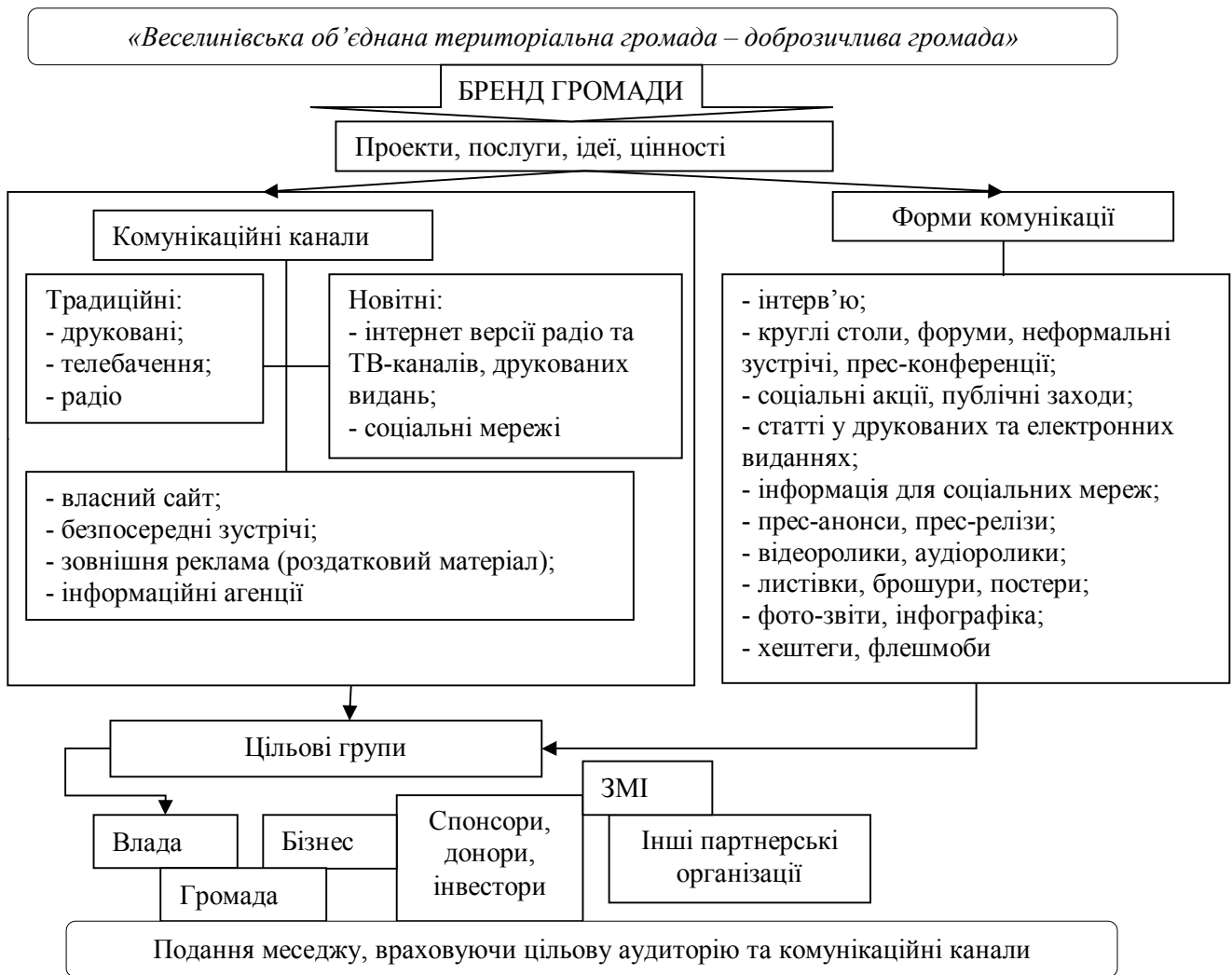

Рисунок 4 – Медійна стратегія «бренду» Веселинівської об'єднаної територіальної громади

Вважаємо, що основними напрямками фандрейзингу для Веселинівської об'єднаної територіальної громади є використання можливостей грантового фінансування та отримання пільгових кредитів, що є додатковим джерелом реалізації соціально-економічних програм та дозволяє громаді долучитись до вирішення нагальних місцевих проблем: ремонту доріг, систем водопостачання та водовідведення, газифікації; будівництва й ремонту шкіл, лікарень, дитячих садків, інших об'єктів соціальної інфраструктури; запровадження енергоощадних технологій; стимулювання підприємництва та сприяння самозайнятості.

Відповідне стратегічне планування є базовою основою програм місцевого розвитку та ефективної діяльності суб'єктів ринку, що сприяє розвитку громади: підвищенню готовності громади до майбутніх подій; втіленню плану дій місцевого розвитку громади і підвищенню результативності контролю за ними; раціональному використанню ресурсів та залученню інвесторів; зменшенню впливу кризових явищ; гармонізації цілей членів громади, органів місцевого самоврядування та бізнесу.

Під час проведеного дослідження виявлено, що перевагою Веселинівської об'єднаної територіальної громади є її самостійність у прийнятті рішень з

метою забезпечення соціально-економічного розвитку території й підвищення добробуту населення. Реалізація стратегічних завдань громади дозволить сприяти активізації інвестиційно-інноваційних процесів в усіх сферах діяльності, що спонукатиме до появи нових можливостей.

Обумовлено, що основні недоліки пов'язані із обмеженістю фінансових можливості у розвитку галузей економіки, зростанням питомої ваги населення пенсійного віку, у тому числі зайнятих у галузях економіки, зростанням рівня смертності населення, прискоренням міграційних процесів, якістю автомобільних доріг, інфраструктурним забезпеченням населених пунктів (газо-, водопостачанням, доступом до мережі Інтернет), обмеженими можливостями у запровадженні інновацій, у тому числі з метою енергозбереження і захисту довкілля, що спонукає до появи загроз й передбачає запровадження відповідних важелів в управлінні ризиками як у виробничій, так і соціальній сферах громади.

Нами розроблено Стратегію соціально-економічного розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки (далі – Стратегія розвитку), головною метою якої є зростання добробуту, підвищення рівня життя і соціального захисту населення громади за рахунок забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, підвищення її конкурентоспроможності, як основи до збалансованого зростання стандартів життя, рівня соціально-економічного розвитку території. З урахуванням головної мети Стратегії розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади сформовані стратегічні напрями: забезпечення місцевого розвитку громади; підвищення здатності населення адаптуватися до потреб економіки та невиробничого сектору; підвищення туристичного потенціалу громади; створення комфортних умов життя на території громади; розвиток населених пунктів громади, які визначають відповідні оперативні цілі.

Подальшим кроком має стати розробка конкретної Програми соціально-економічного розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 рр. з урахуванням вказаних стратегічних пріоритетів та основних завдань, а подальша її реалізація у повній мірі забезпечить сталий місцевий розвиток громади.

З метою моніторингу та оцінки виконання Стратегії розвитку, на нашу думку, Веселинівській об'єднаній територіальній громаді буде доречно використовувати Автоматизовану систему муніципальної статистики (АСМС), що розроблена Асоціацією міст України, яка представляє собою електронну систему збору, збереження та обробки інформації про основні сфери життєдіяльності територіальних громад та діяльності органів самоврядування. Зазначена система надає змогу накопичувати дані муніципальної статистики протягом тривалого періоду та проводити відповідні порівняння, як у межах однієї територіальної громади, так і для різних територіальних громад. Зокрема, вона може слугувати джерелом інформації для створення профілю громади, бенчмаркінгу, планування перспектив та оцінки якості послуг, що надаються органами місцевого самоврядування.

Пріоритетними напрями забезпечення місцевого розвитку сільських територій є ведення органічного землеробства, створення підприємств з переробки сільськогосподарської сировини і збуту готової продукції, обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, а також розвиток несільськогосподарських видів діяльності, зокрема зеленого (сільського) туризму.

Вважаємо за доцільне переміщення фокусу аграрної політики держави на підтримку фермерських господарств й сільськогосподарських кооперативів. Малі і середні аграрні підприємства та фермерські господарства вирішують соціально-економічні проблеми в сільській місцевості, питання розвитку локальних ринків сільгосппродукції, її переробки, зайнятості населення тощо. Тому, при розробці Програми соціально-економічного розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади нами запропоновано проект створення молочарського переробно-збутового кооперативу. Соціальний ефект останнього полягає у створенні нових робочих місць, поліпшенні добробуту й якості життя сільського населення; а економічний ефект – у отриманні додаткового прибутку за рахунок підвищення закупівельної ціни.

Таким чином, місцевий розвиток сільської території забезпечується розвитком підприємництва рівень якого, у свою чергу, залежить від сприятливого бізнесового середовища, комфортності та сталості умов бізнес-клімату.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та основних задач дисертаційного дослідження обґрунтовано теоретичні засади й практичні рекомендації щодо формування системи регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації, на основі яких сформовано наступні висновки:

1. Узагальнено категоріально-понятійний апарат розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Під поняттям «сільські території» розглядаються територіально-просторові системи, які виникли у процесі суспільного поділу праці, з урахуванням характерних особливостей сільського способу життя, місцевого розвитку, відтворення структури доходів та інституційного середовища. Розвиток сільських територій – це багатофункціональний розвиток, заснований на міжгалузевому підході з використанням економічних, соціальних, екологічних та комунікаційних чинників у сфері виробництва, послуг, стимулюючих розвиток людського потенціалу та рівень якості життя сільського населення. Механізм регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації нині конкретизується на рівні об'єднаних територіальних громад, функціонування яких у сучасних умовах та розбудова їх як спроможних територіально-просторових систем тісно пов'язано з поняттям «місцевий розвиток», який розглядається як процес трансформації місцевої економіки та суспільства, орієнтований на подолання негативних явищ й проблем та спрямований на покращення умов життя місцевого населення шляхом дій,

узгоджених між різними місцевими агентами (соціальними, громадськими, приватними) до ефективного і стійкого використання існуючих ендегенних ресурсів.

2. У роботі відображено авторське бачення поняття «регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій» як сукупність правових, адміністративних, фінансово-економічних, організаційних та соціальних інструментів, що реалізуються громадами, органами державного і недержавного регулювання, які спрямовані відповідно до поточних та стратегічних цілей на розвиток сільських територій.

3. Узагальнено дослідження щодо методичних підходів до оцінювання розвитку сільських територій і аналізу його регулювання та визначено, що використання системного підходу до оцінювання соціально-економічного розвитку сільських територій надає можливість охарактеризувати систему управління розвитком сільських територій (об'єднаних територіальних громад) в цілому, визначити зовнішні й внутрішні чинники та проаналізувати ступінь їх впливу на місцевий розвиток.

4. Встановлено, що станом на 01 січня 2018 р. в Україні діють 699 об'єднаних громад, до складу яких увійшли 3264 колишніх місцевих рад. Аналіз податкових надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад свідчить, що за досліджуваний період їх розмір зріс майже у 2 рази та склав 9,3 млрд.грн, при чому більше 50,0% від структури податкових надходжень до місцевих бюджетів займає податок на доходи фізичних осіб. Аналіз кількості укладених угод про співробітництво між територіальними громадами за адміністративно-територіальними одиницями свідчить про їх низьку активність щодо укладання таких договорів. Зокрема, в п'яти областях, у тому числі Миколаївській, не укладено жодного договору.

Проаналізовано соціально-економічні передумови ефективного місцевого розвитку Веселинівської об'єднаної територіальної громади Миколаївської області. Встановлено, що у структурі надходжень до бюджету громади найбільшу частку займають надходження від податку та збору на доходи фізичних осіб (53,2%), податку на майно (22,6%) та єдиного податку (13,3%), а найменшу – рентна плата за використання інших природних ресурсів (0,01 відсотків).

5. Дослідженнями встановлено, що особливого значення у процесі регулювання розвитку сільських територій набувають правові важелі, оскільки реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади потребує нового дієвого законодавства за трьома напрямками: 1) закони, які відповідають за прискорення та спрощення процесу об'єднання; 2) закони, які дають переваги об'єднаним територіальним громадам, з метою стимулювання до добровільного об'єднання; 3) наслідки, які витікають з нового побудування на місцях для державного розвитку.

6. Оцінка стану та результативності впливу важелів на розвиток сільських територій свідчить, що найбільш важливим інструментом для місцевого розвитку є соціальна інфраструктура. Так, економічні та соціальні процеси, що

відбувалися у Миколаївській області, призвели до поглиблення проблем та зменшення кількості об'єктів соціальної інфраструктури села. Зростання безробіття у сільській місцевості також спричиняє негативні тенденції у використанні трудового потенціалу. Станом на 01 січня 2017 р. об'єднані територіальні громади Миколаївської області отримали 87558,1 тис.грн підтримки на виконання 133 проєктів, зокрема за рахунок субвенції з державного бюджету – 83745,52 тис.грн та коштів місцевих бюджетів – 3812,58 тис.гривень.

7. Обґрунтовано інноваційний характер розвитку спроможних сільських територій, що базується на відповідних принципах та передбачає: розробку стратегії бренду для підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості громади та стратегії фінансування; використання можливостей грантового фінансування та отримання пільгових кредитів від міжнародних партнерів-донорів; проведення конкурсів, тендерів між представниками бізнесу з метою реалізації проєктів розвитку громади; залучення громадськості та підтримка місцевих ініціатив з сталого місцевого розвитку громади.

8. З метою забезпечення розвитку сільської території, як спроможної, слід провести діагностику її поточного стану шляхом: вивчення потенціалу сільської території; аналізу можливостей середовища; визначення готовності головних учасників ринку до активної та узгодженої поведінки у формуванні конкурентних переваг. Для вказаного використано системний підхід, який включає наступні види досліджень: комплексний аналіз (аналіз статистичних показників стану сільської території, що полягає у підготовці її профілю); соціологічний аналіз (аналіз функціонування сільської території, який ґрунтується на результатах опитування місцевого бізнесу та мешканців); стратегічний аналіз (передбачає використання SWOT, PESTLE та ABC-аналізу, які сприяють упорядкуванню висновків комплексного і соціологічного аналізу, а також інформації щодо сільської території, регіону).

9. Встановлено, що формування дієвої системи важелів регулювання розвитку сільських територій передбачає: розробку, прийняття та подальше зміцнення законодавчої й нормативної бази; впровадження ефективної структури управління на рівні громади; уточнення статусу районів, місцевих державних адміністрації, територія яких повністю чи частково охоплена громадами; перепрофілювання місцевих державних адміністрації у органи префектурного типу; розширення прав та можливостей органів місцевого самоврядування територіальних громад у сфері управління земельними ресурсами та територіально-просторового планування; використання територіальними громадами таких інструментів як муніципальне співробітництво та соціальний маркетинг, можливостей автоматизованої системи муніципальної статистики.

Перспективними напрямками місцевого розвитку сільських територій є ведення органічного землеробства, створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, а також розвиток несільськогосподарських видів діяльності, зокрема зеленого туризму.

Список публікацій здобувача

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації 1.1 Статті, у наукових фахових виданнях України та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз

1. Павлюк С. І. Світова практика державного регулювання розвитку сільських територій // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2015. Вип. 4. С. 77–86.

2. Павлюк С. І. Оцінка дієвого законодавчого базису по соціально-економічному розвитку сільських територій // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія : Економічні науки. 2015. № 4. С. 98–108.

3. Червен І. І., Павлюк С. І. Роль агрохолдизації у соціально-економічному розвитку сільських територій України // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. Вип. 1 (93). С. 14–25. Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ISSN: 2313-092X, 2411-9199). *Особистий внесок – визначення соціальної спрямованості діяльності агрохолдингів у розвитку сільських територій – 0,31 авт. арк.*

4. Павлюк С. І. Оцінка зайнятості та матеріального стимулювання населення сільських територій // Глобальні та національні проблеми економіки: електрон. версія журн. 2017. Вип. 18. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/25.pdf>. (дата звернення : 16.09.2017).

5. Павлюк С. І. Доходи та витрати населення сільських територій Миколаївської області // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія : Економічні науки. 2017. №2. С. 169–178. Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ISSN:2312-3427).

6. Павлюк С. І. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій Миколаївської області // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. Вип. 3 (95). С. 73–81. Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ISSN: 2313-092X, 2411-9199).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Павлюк С. І. Проблемні питання реформування місцевого самоврядування в контексті розвитку сільських територій // Управління інноваційним розвитком територій: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участ. (м. Дніпропетровськ, 30 жовтня – 30 листопада 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 191 – 193.

8. Павлюк С. І. Теоретичні основи поняття «сільська територія» // Менеджмент організацій на інноваційній основі: матеріали всеукр. інтерн.-практ. конф. (м. Миколаїв, 7-8 грудня 2017 р.). Миколаїв, 2017. С. 137-140.

9. Павлюк С. І. Соціально-економічне регулювання розвитку сільських територій // Менеджмент організацій на інноваційній основі: матеріали всеукр. інтерн.-практ. конф. (м. Миколаїв, 23 жовтня 2015 р.). Миколаїв, 2015. С.19-20.

10. Павлюк С. І. Роль органічного землеробства в соціально-економічному розвитку сільських територій // Трансформаційні та інноваційні

процеси в аграрній сфері економіки України: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 20-21 жовтня 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 151 – 153.

11. Павлюк С. І. Роль соціально-економічних важелів у сільському розвитку // Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участ. (м. Харків, 19 лютого 2016 р.). Харків, 2016. С. 197 – 200.

12. Павлюк С. І. Розвиток сільських територій у контексті міжнародного співробітництва // Соціально-економічний розвиток України в умовах співпраці з Європейським союзом: матеріали міжнар. інт. конф. (м. Миколаїв, 14-15 квітня 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 157 – 159.

13. Pavliuk S. The theoretical basis and practical courses for sustainable development of rural territories in Ukraine // Sustainability of rural areas in practice: conference proceedings from international scientific conference (Nitra, Slovakia, 3-4 December 2015). Nitra, Slovakia, 2015. P. 307 – 312.

14. Павлюк С. І. Інноваційні складові економічного і соціального розвитку сільських територій // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 грудня 2016 р.). Харків, 2016. С. 188 – 191.

15. Павлюк С. І. Практичні аспекти розвитку обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25-26 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 89 – 92.

16. Павлюк С. І. Роль дорадництва у розвитку сільських територій // Дорадництво – шляхи розвитку в університетах XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29-30 вересня 2016 р.). Київ, 2016. С. 88 – 90.

17. Павлюк С. І. Соціальна спрямованість діяльності агрохолдингів як фактор сталого розвитку сільських територій // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні: матеріали регіон. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 26-28 квітня 2017 р.). Миколаїв, 2017. С. 47-49.

3. Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Павлюк С. І. Соціально-економічні важелі регулювання розвитку сільських територій: препринт. Миколаїв: МНАУ, 2018. 54 с.

АНОТАЦІЯ

Павлюк С.І. Регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». – Миколаївський національний аграрний університет,

Миколаїв, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Визначено сутність регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації як сукупність правових, адміністративних, фінансово-економічних, організаційних та соціальних інструментів, що реалізуються громадами, органами державного і недержавного регулювання, які спрямовані відповідно до поточних та стратегічних цілей на розвиток сільських територій.

Обґрунтовано процес розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій і застосування інноваційного підходу регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації, який передбачає розробку бренду сільської територій для підвищення її інноваційно-інвестиційної привабливості, запропоновано пріоритетні напрями забезпечення місцевого розвитку сільських територій.

Ключові слова: децентралізація, сільські території, розвиток сільських територій, регулювання соціально-економічного розвитку, місцевий розвиток, об'єднані територіальні громади, соціально-економічні важелі, брендинг, фіндрейзинг, стратегічне планування, обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи.

АННОТАЦИЯ

Павлюк С.И. Регулирование социально-экономического развития сельских территорий в условиях децентрализации. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 «Экономика и управление национальным хозяйством». – Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2018.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций по регулированию социально-экономического развития сельских территорий в условиях децентрализации.

Определена сущность регулирования социально-экономического развития сельских территорий в условиях децентрализации как совокупность правовых, административных, финансово-экономических, организационных и социальных инструментов, которые реализуются общинами, органами государственного и негосударственного регулирования, направленные в соответствии с их текущими и стратегическими целями на развитие сельских территорий.

Обоснован процесс разработки и реализации стратегии социально-экономического развития сельских территорий и применения инновационного подхода регулирования социально-экономического развития сельских территорий в условиях децентрализации, который предусматривает разработку бренда сельской территорий для повышения ее инновационно-инвестиционной

привлекательности, предложены приоритетные направления обеспечения местного развития сельских территорий.

Ключевые слова: децентрализация, сельские территории, развитие сельских территорий, регулирования социально-экономического развития, местное развитие, объединенные территориальные общины, социально-экономические инструменты, брендинг, фандрейзинг, стратегическое планирование, обслуживающие сельскохозяйственные кооперативы.

ABSTRACT

Pavliuk S.I. Regulation of social and economic development of rural territories under the conditions of decentralization. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.03 «Economics and management of national economy». – Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, 2018.

The thesis research is dedicated to rationalization of theoretic – methodological basics and developing of practical recommendations concerning the regulation of socio-economic development of the rural territories under the conditions of decentralization.

Rural territories play a key role in economic growth of both – the state itself, and the particular Ukrainian village as well. A decentralization reform gave rise to the formation of the competent local government in local communities – a power institution, which is the closest one to the citizen. Voluntary association of local communities let the newly formed local authorities obtain the appropriate power and resources.

The author analyzed the theoretical and methodical frameworks of regulation of the socio-economic development of rural territories under the conditions of decentralization, which include the research of the theoretical bases of the concept «the development of rural territories»; construction of the rural territories development control system; methodological approaches to evaluation of the rural territories development and the analysis of its regulation.

It is proved that for the determining of the essence of the concept «rural territories» it is necessary to use a number of criteria: the presence of the territory; the natural environment; the density of the settlement; the presence of the places, where the employment in agriculture prevails. In particular, the author understands the rural territories as territory-spatial systems, which appeared in the process of the social division of labor, taking into account the characteristic features of the rural way of life, the local development, reproduction of the structure of income and the institutional environment.

The functioning of the united territory communities in modern conditions and their development as capable territory-spatial systems, is deeply connected with the concept «local development», which the author regards as a process of transformation of the local economy and society, oriented towards overcoming of the negative events and problems, and aimed at the improvement of the living conditions of the local

population through actions, coordinated between the various local agents – social, public and private, to the efficient and sustainable use of the existing endogenous resources.

The author substantiates the essence of the definition «regulation of socio-economic development of rural territories» (as a set of legal, administrative, financial-economic, organizational and social instruments, implemented by the communities, organs of state and non-state regulation, aimed at the development of rural territories, in accordance with the current and strategic goals).

It was found that the positive experience of the decentralization process took place, but the newly established united territory communities have a number of unresolved issues, connected with the development of the long-term plans of the territories formation, stable providing of the state support, optimal distribution of power between the local governments and the executive authorities, distribution of functions and power between the local councils and the district administrations and the district councils of each district, on the territories of which the communities were established.

The innovative character of the development of promising rural territories is based on certain principles and, includes, in particular, the branding strategy development in order to increase the investment-innovative attractiveness of the community; the use of fund-raising elements; using of possibilities of grant funding and getting concessional loans from the international partners-contributors; tendering and competitions between the business representatives, aimed at implementation of the community development projects; public involvement and support of the local initiatives concerning stable local community development.

The growing importance of entrepreneurship in the local development of rural territories is a result of the constant synergy of actions of business community, authority, civil society and scientific communities. The perspective directions of the rural territories local development are the organic farming, the creation of agroclusters, enterprises for processing the agricultural raw materials and sales of finished products, agricultural service cooperatives, and also the development of non-agricultural activities, in particular, (rural) tourism.

Key words: decentralization, rural territories, rural territories development, regulation of social and economic development, local development, united territory communities, socio-economic instrument, branding, fund-raising, strategic planning, agricultural service cooperatives.

Підп. до друку 14.05.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Ум. – друк. арк. 1,56
Наклад. 100 прим. Зам. № 60.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, буд. 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.